

Hvordan man ligger sig til hovedrollen på fransk efter først at have væltet kaffen

To anvendelser af Per Durst-Andersens teori om aspekt og sprogtypologi til forklaring af centrale aspekter ved dansk og fransk

Korzen, Hanne

Document Version

Final published version

Published in:

Globe: A Journal of Language, Culture and Communication

DOI:

[10.5278/ojs.globe.v0i0.1480](https://doi.org/10.5278/ojs.globe.v0i0.1480)

Publication date:

2016

License

Unspecified

Citation for published version (APA):

Korzen, H. (2016). Hvordan man *ligger sig til hovedrollen* på fransk efter først at have *væltet kaffen*: To anvendelser af Per Durst-Andersens teori om aspekt og sprogtypologi til forklaring af centrale aspekter ved dansk og fransk. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, (Special Issues 1), 26-36. <https://doi.org/10.5278/ojs.globe.v0i0.1480>

[Link to publication in CBS Research Portal](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us (research.lib@cbs.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 19. Sep. 2024

Hvordan man *ligger sig til hovedrollen* på fransk efter først at have *væltet kaffen*: To anvendelser af Per Durst-Andersens teori om aspekt og sprogtypologi til forklaring af centrale aspekter ved dansk og fransk

Hanne Korzen, Copenhagen Business School (1983-2015)

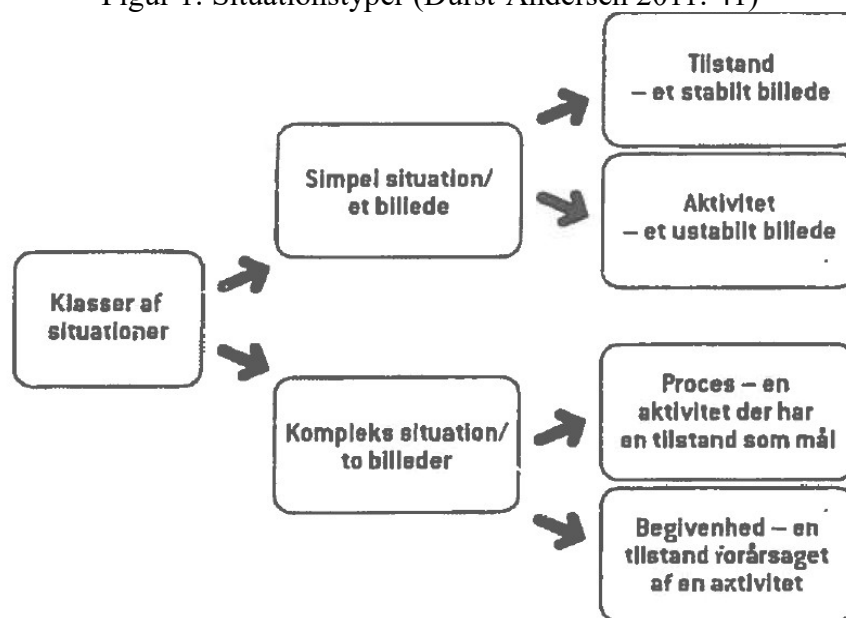
Abstract: The article treats two fundamental aspects of French and Danish that can be explained by Per Durst-Andersen's theory: 1) Restrictions on the use of the free adjunct to the object. 2) The expression of concrete and abstract movement and position in Danish and French. The first construction type behaves in the same way in the two languages, probably due to the human cognitive apparatus. Durst-Andersen's theory permits to explain an important aspect of that problem that could not be explained by the "classical" theory of "aktionsart". As for the second construction type, Danish and French behave very differently, a typological difference that is due to the different lexical structures of the two languages.¹ The last part of the article contains different strategies that can be used in the translation of these constructions from Danish to French, and it appears that the same strategy can be used when translating something abstract and something concrete.

Keywords: Aspekt, situation, sprogtypologi, frie prædikativer, bevægelses- og placeringsverber.

1. Indledning: "Situationstyper" hos Per Durst-Andersen

I det følgende vil jeg tage udgangspunkt i to bøger af Per Durst-Andersen, nemlig *Mental Grammar* fra 1992 og *Bag om sproget* fra 2011. I Durst-Andersen (2011: 39-62) definerer han fire typer af situationer og opstiller følgende model over situationstyper:

Figur 1: Situationstyper (Durst-Andersen 2011: 41)

Som det ses, deles situationerne op i to hovedtyper: de *simple situationer*, som er dem der kan erkendes med det menneskelige øje alene, og de *komplekse situationer*, som er dem der tillige

¹ Here, Durst-Andersen (2011: 28) refers also to Herslund & Baron's treatment of Danish and French theory of Danish lexical structure (2003, 2005).

kræver inddragelse af andre kognitive færdigheder. De simple situationer kan være enten *tilstande* eller *aktiviteter*, som begge kan erkendes i ét enkeltbillede. En *tilstand* er en situation der giver et stabilt billede på nethinden, fx ”Ole ligger ned”. En *aktivitet* er en situation der efterlader et ustabil billede på nethinden, fx ”Ole kryber”. Imidlertid er tilstanden den mest basale type, og den indgår i alle de øvrige typer. Hvis ”Ole kryber”, må han jo nødvendigvis ”ligge ned”. Denne tilføjelse er meget vigtig med henblik på at forstå noget af det der vil blive diskuteret nedenfor. En *kompleks* situation vil altid bestå af de to simple situationer der er omtalt ovenfor: en aktivitet fulgt af en tilstand. Det ses fx i ”Ole giver Mette et ur”, som består af aktiviteten ”Ole rækker et ur frem” og tilstanden ”Mette har dette ur”. Men, som Durst-Andersen (2011: 40) gør opmærksom på, er ”selve den komplekse situation ”give” ikke noget vi møder i virkeligheden”. Det er et overbegreb, dvs. et konstrukt som vi vil kalde ”*handling*”. En handling manifesterer sig enten som en *proces*, der har til formål at fremkalde en ny tilstand, dvs. ”Ole rækker uret frem”, eller som en *begivenhed*, som udtrykker en tilstand forårsaget af en aktivitet, dvs. ”Mette har uret”.

Durst-Andersen understreger at der ikke er en en-til-en overensstemmelse mellem modellens enkeltdele og verberne i det enkelte sprog. Fx er det påfaldende at russisk – i modsætning til dansk og fransk – ikke har nogen betegnelse for handlinger, men kun for processer og begivenheder. Til det danske *give* (og det franske *donner*) svarer der således to forskellige verber på russisk, et der angiver processen (*davat*), og et der angiver begivenheden (*dat*) (2011: 42). Desuden gælder det, at selv om alle handlingsverber i princippet refererer til en kompleks situation som den der er illustreret i Figur 1, skiller de punktuelle verber sig ud fra de øvrige ved at aktivitets-situationen ikke efterlader noget billede, idet aktiviteten (”processen”) og den nye tilstand (”begivenheden”) smelter sammen for den menneskelige betragter (1992: 155).

Jeg vil bruge Durst-Andersens verbalanalyse til at forklare to konstruktionstyper. Den ene vedrører restriktioner på anvendelsen af frie prædikativer til objektet, et tilfælde hvor dansk og fransk opfører sig ens, idet der er tale om noget mere eller mindre universelt, som formentlig kan tilskrives menneskets kognitive apparat. Dette vil blive behandlet i afsnit 2 nedenfor. Den anden vedrører positions- og placeringsverber, et område hvor ”dansk og fransk ser på virkeligheden med vidt forskellige øjne” (2011: 28), noget der hænger sammen med de to sprogs fundamentalt forskellige leksikalske strukturer (jf. Herslund & Baron 2003, 2005, som Durst-Andersen eksplicit henviser til). Dette vil blive diskuteret i afsnit 3 nedenfor.

2. Om at vælte kaffen: Frie prædikativer til objektet

I Korzen (2006: 70-71) brugte jeg Durst-Andersens analyse til at gøre rede for anvendelsen af frie prædikativer til objektet. Jeg ønskede i den forbindelse at forklare hvorfor (1) er acceptabel, hvorimod (2) ikke er det:

- (1) *Per drak kaffen varm.*
- (2) **Per væltede kaffen varm.*

Forholdene er helt parallelle på fransk:

- (1') *Pierre a bu le café chaud.*
- (2') **Pierre a renversé son café chaud.*

Det er klart at det skyldes verbalsemantikken, og man kunne forestille sig at det havde noget at gøre med ”aktionsart”, som termen forstås i fransk grammatik, hvor der skelnes mellem ”perfektive

verber” (som denoterer komplekse situationer) og ”imperfektive verber” (som denoterer simple situationer). I Pedersen et al. (1980: 310) siges bl.a. om aktionsart:

Verberne kan – på tværs af inddelingen i transitive og intransitive – inddeles i perfektive og imperfektive. Perfektive verber indeholder i deres betydning en grænse der overskrides: *ouvrir; mourir*; (hhv. ’åbne’, ’dø’); imperfektive verber indeholder ikke en sådan grænse: *surveiller; vivre* (hhv. ’overvåge’, ’leve’). De perfekte verber angiver således en overgang fra en tilstand til en anden: *Il ouvre la porte* (’han åbner døren’; objektet *la porte* var først i tilstanden ”lukket” og kommer nu i tilstanden ”åben”). *Il meurt* (’han dør’; subjektet skifter fra en tilstand til en klart markeret forskellig tilstand). Derimod markeres der ikke nogen overgang fra en tilstand til en anden i *Il surveille la porte* (’han overvåger døren’) eller i *Il vit* (’han lever’).

Den handling der udtrykkes med et imperfektivt verbum, kan principielt være ved i det uendelige, hvorimod et perfektivt verbum udtrykker en handling, der så at sige er samlet i et punkt og ikke har nogen varighed. Et praktisk anvendeligt kriterium er følgende: de verber der (uden at få gentagelsesbetydning) kan kombineres med *longtemps* (’længe’) er imperfektive, alle andre er perfekte.

Lad os nu se på (3)-(6):

- (3) *Per betragtede kaffen [længe].*
- (4) a. *Per drak kaffen [*længe].*
b. *Per væltede kaffen [*længe].*
- (5) *Per drak kaffen på 2 minutter. (dvs. brugte 2 minutter til at ...)*
- (6) *?*Per væltede kaffen på 2 minutter. (dvs. *brugte 2 minutter til at ...)*

”*Longtemps* (’længe’)-testen” udpeger klart (3) som imperfektiv og både (4a.) og (4b.) som perfekte. Dette passer jo helt med den citerede lærebog: Såvel *drikke kaffen* som *vælte kaffen* er perfekte. Men når vi kommer til (5) og (6), ses det at de to verbalsyntagmer skiller sig ud fra hinanden, idet kun *drikke kaffen* kan kombineres med et måls-adverbial som *på to minutter*. Dette forhold illustreres tydeligt ud fra Durst-Andersens analyse. Som vi har set ovenfor, understreger Durst-Andersen at der er en tilstand indbygget i enhver aktivitet (med den enkelte lille undtagelse, som er nævnt i afsnit 1. ovenfor): ”all activities are performed **against the background of a certain state**” (1992: 56, min fremhævnings).² Dette forklarer (1) og (1’), der fortæller at ’kaffen var varm mens Per sad og drak den’. Og det forklarer også (5), hvor aktivitetens del så at sige ”måles op”. I (2), (2’) og (6) er verbalet det punktuelle verbum *vælte*, hvor aktivitetssituationen ikke efterlader noget billede. Derfor er der ikke nogen ”væg” at hænge beskrivelsen op på og heller ikke noget at ”måle”.

3. Om at *ligge sig til hovedrollen*: Konkret og abstrakt position og placering

Vi vil her se på hvad der generelt karakteriserer danske positions- og placeringsverber for derefter at sammenligne dansk med fransk og undersøge hvordan de – i virkeligheden meget specielle – danske konstruktioner kan oversættes til fransk.

² Jf. ”en aktivitet i sig selv bygger altid på en særlig tilstand” (Durst-Andersen 2011: 39).

3.1. "Dansk – et ligge-sprog"

I kapitel 3: "Sprog og perception" (Durst-Andersen 2011: 63-66) gennemgår Durst-Andersen positionsverberne, "en særlig afart under de lokationsbaserede tilstandsverber", hvor han sammenligner russisk, dansk og engelsk. Et af underafsnittene i dette kapitel bærer netop titlen "Dansk – et ligge-sprog". Hvis vi skal fortælle om et hus placeret på et hjørne, siges på russisk 'huset **står** på hjørnet':

(7) *Dom stoit na uglu.* (Durst-Andersen 2011: 65)

På dansk siger vi:

(8) *Huset **ligger** på hjørnet.*

På engelsk bruges oftest det farveløse eksistensverbum *be* svarende til: 'huset **er** på hjørnet':

(9) *The house **is** at the corner.*

Som vi vil se i 3.2. nedenfor, ligner engelsk de romanske sprog på dette punkt, hvilket skyldes at engelsk i flere hundrede år var under stærk påvirkning af fransk og derfor i en del henseender har udviklet sig til at være en slags mellemting mellem romansk og de andre germanske sprog (cf. Herslund & Baron 2003, 2005; Korzen 2004, 2005; I. Korzen 2005).

Forskellen mellem (7), (8) og (9) udtrykker Durst-Andersen ved at sige at russisk er et "stå-sprog", dansk et "ligge-sprog" og engelsk et "være-sprog", m.a.o. har både dansk og russisk – i modsætning til engelsk – "positionsfokus", hvorimod engelsk har "eksistens-fokus" (2011: 64).

Som Durst-Andersen gør opmærksom på, er forskellen mellem (7) og (8) "ikke noget enkeltstående tilfælde: Hvor substantiver der betyder 'by', 'bjerg', 'skib', 'regiment', 'problem', 'pris' og 'temperatur' alle kræver 'stå' (eller naxodit'sja 'findes') i russisk, kræver de 'ligge' i dansk" (2011: 67). Vi er i det hele taget vilde med *ligge* på dansk, og verbet optager hele 26 spalter i *Ordbog over det Danske Sprog*. Hansen (2001 [1974]) viser, at *ligge* konkurrerer med *stå* og *sidde* når det drejer sig om at "betegne at dyr og mennesker er placeret i forhold til et underlag eller en baggrund" (2001: 142), og at reglerne for deres anvendelse faktisk er ret komplicerede. Der er dog nok ingen tvivl om at *ligge* er "førstegangsvælget i dansk" med et ikke-personligt subjekt så snart der ikke er noget der eksplicit "taler imod den horisontale tankegang" (Durst-Andersen 2011: 67-68).

Konstruktionstypen *Hun sidder og læser; Hun står og ekspederer; Hun ligger og sover* er ifølge Durst-Andersen ved at blive aspektuel, idet den bruges til at give en situationsbeskrivelse i modsætning til *Hun læser; Hun ekspederer* og *Hun sover* (2011: 76), og den er oftest den korrekte oversættelse af den engelske *-ing*-form: *She is reading an interresting book*: 'hun sidder/ligger og læser en spændende bog' (2011: 76). Sådanne konstruktioner analyseres hos Herslund (2005: 89) som en særlig form for "komplekst prædikat", som benævnes "finit co-subordination", og det eksemplificeres bl.a. med sætninger som: *Han går og brokker sig; Han render og sladrer; Hun sidder og læser; Han ligger og kører rundt i en grøn Porsche*. Sidstnævnte, der indeholder positions verbet *ligge*, er ganske særlig malerisk. Her har *ligge* helt mistet sin konkrete betydning og kan, som Durst-Andersen også bemærker, næsten betragtes som en særlig slags aspektuel eller modal omskrivning, en form for "intensivering" af hovedverbalet; ofte i kontekster hvor der udtrykkes irritation eller ligefrem desperation:

(10) Nu er det kraftnok! Undskyld mit sprog! Men jeg er godt nok rasende! (...) Jeg **har ligget**

og ringet til jer med dages mellemrum, og får så det svar at ...³

- (12) En eller anden klovn **har ligget og ringet** galt nummer. Jeg kan ikke få ham til at forstå at hans ... makker ikke bor her.
- (13) For resten, ved du at Ludvig Nielsen har **ligget og ringet** til Wilstrup og chikaneret ham?
- (14) Kerrisdale har shortet og har fået andre med på idéen. Og det handler formentlig om, at der er nogle, som **ligger og køber** aktier tilbage, og det er formentlig derfor, at vi ser den markante kursreaktion, (...).
- (15) Hvem er din veninde Mille Hansen? Hun **ligger og skriver** til mig og jeg kender hende ikke.⁴
- (16) Desperat mor: Hvem har set 16-årige Louise? Jeg har efterlyst hende overalt. Og jeg **har ligget og kørt rundt og ledt** efter hende, har talt med ekskærester og (...)

3.2. Nærmere sammenligning af dansk og fransk

3.2.1. Valens og afledt valens

I Korzen (2002a, 2002b, 2004, 2005), hvor jeg har beskrevet de frie og de faste prædikativer på dansk, fransk og engelsk, har jeg taget udgangspunkt i Herslund & Sørensen (1985) valensgrammatiske model. Ifølge denne model kan valensleddene koges ned til tre grundtyper: subjekt (S), objekt (O) og en tredje ledtype, det såkaldte "adjekt", som omfatter traditionens indirekte objekt, præpositionsobjekt, lokativobjekt (valensbundet stedsbetegnelse), subjektsprædikativ og objektsprædikativ, og som betegner et 'sted' enten i konkret eller abstrakt forstand.⁵ De nævnte led, som altså er manifestationer af den samme grundlæggende type, udelukker hinanden i en given sætning. Vi kan m.a.o. kun have ét adjekt ad gangen. De led der ikke er bestemt af verbets konstruktion, er så de frie tilføjelser, som så at sige "sættes uden på sætningskernen". Forskellen mellem valensled og frie tilføjelser sløres dog til en vis grad af at verber kan "låne" andre verbers valensskema og således optræde i de samme konstruktioner som disse. I dette tilfælde taler Herslund & Sørensen om "afledt valens".⁶ På fransk bruges afledt valens fortrinsvis i tilfælde hvor de to verber tilhører det samme semantiske felt. Således kan fx et verbum som *beugler* ('brøle'), låne valensskema for *dire* ('sige'), fordi de begge indeholder betydningselementet 'udstøde en lyd':

- (16) Jean m'a **beuglé** quelque chose d'incompréhensible (Herslund & Sørensen 1985: 31)
Jan brølede et eller andet uforståeligt til mig.

Som vi skal få at se i 3.2.3. nedenfor, bruges afledt valens i uhyre stort omfang på dansk.

3.2.2. Generelt om position og bevægelse

Som foregrebet i 3.1. ovenfor er fransk et "være-sprog" og har altså eksistensfokus (Durst-Andersen

3 Eksemplerne 10-15 er fremkommet ved søgning på Google oktober 2015 efter konstruktioner indeholdende en form af verbet *ligge* efterfulgt af *og*.

4 Naturligvis er det kun konteksten der viser at *ligge* ikke skal tolkes konkret. Fx står (15) står i modsætning til: *Lise, der er syg, ligger og skriver til sin kæreste*.

5 Således betegner det indirekte objekt også en form for sted ved fx at angive hvor en objektsreferent havner, og prædikativerne kan fx angive den tilstand som en subjekts- eller objektsreferent er i eller bringes i.

6 Andre teorier udtrykker dette forhold på andre måder (Se fx Goldberg 1995). Efter min vurdering fører de to teorier til nogenlunde de samme resultater.

2011: 64). Skal *Huset ligger på hjørnet* oversættes til fransk, fås derfor:

(17) *La maison est au coin.*

Ellers skal man bruge de meget sjældnere abstrakte udtryk såsom *est située* ('er placeret'), *se trouve* ('befinder sig'), *fait le coin de la rue X et de la rue Y* ('udgør hjørnet af X-vej og Y-vej'). At dansk har positionsfokus, illustreres tydeligt ved oversættelsen af (18) fra fransk til dansk lånt fra Herslund (1999):

(18) *Où voulez-vous que je me mette?* → Hvor skal jeg stå/sidde/ligge?

"Hvor fransk bare spørger 'hvor skal jeg placere mig', spørger dansk altså 'hvor skal jeg placere mig i en given position'." (Herslund 1999: 9).

Vi kan i det hele taget ikke undgå at udtrykke måden på dansk, og danske bevægelsesverber (undtagen nogle få som *komme, tage af sted*) "koder konsekvent komponenten MÅDE sammen med bevægelse i samme rod, men siger ikke noget om retning" (Herslund & Baron 2009: 23). De kan så bruges på to måder: inakkusativt med hjælpeverbet *være* og et muligt "ekstra"/"udvendigt" led angivet ved et adverbium eller en præpositionsforbindelse som angiver retningen (jf. (19)) og inergativt med hjælpeverbet *have* og ingen retningsbetegnelse (jf. (20)):

(19) Per er løbet til banegården.

(20) Per har løbet hele eftermiddagen.

Som Durst-Andersen påpeger, udtrykker *løbe* "blot at der er tale om en aktivitet", men "i det øjeblik der tilføjes en retningsangivelse (...), går vi fra en aktivitet til en handling", for udvidelsen "peger på, at der er en ny tilstand involveret" (2001: 52-53).

På fransk er de mest almindelige bevægelsesverber de inakkusative verber, handlingsverber som *aller, entrer, sortir, monter, descendre* ('gå' 'gå ind', 'gå ud', 'gå op', 'gå ned'). Disse verber udtrykker i sig selv retning mod et mål uden at specificere den måde bevægelsen foregår på. Måden fremgår gerne af konteksten. Ellers kan den præciseres ved hjælp af et adverbialt led, fx:

(21) *Pierre est allé à Paris [à bicyclette/à pied 'på cykel'/'til fods']*
Per cyklede/gik til Paris.

Fransk har også en serie inergative verber, som leksikaliserer måden, men ikke retningen, fx *marcher* 'gå', *courir* 'løbe', *nager* 'svømme', *danser* 'danse'. Hvis man skal indføre en retningsangivelse her, må det ske ved hjælp af en "tung" eller sammensat præposition (cf. Herslund & Baron 2009: 26):

(22) *Ils marchèrent jusqu'à La Havane.*
De gik [lige] til Havanna.

(22) er et eksempel på afledt valens.

De hyppigt brugte inakussative franske verber har et så generelt eller neutralt indhold at de normalt kan kombineres med alle typer af subjekter eller objekter. Herved står de i skarp modsætning til de danske, der som nævnt ikke kan undgå at præcisere måden. Dette illustreres tydeligt ved (23) og

(24), fra Herslund & Baron (2009: 26), hvor et enkelt verbum, *entrer*, skal gengives ved en hel serie af verber i den danske oversættelse:

(23) le chien/le poisson/l'oiseau/la voiture/le navire/(...) **entra**

(24) hunden **gik/løb ind**
 fisken **svømmede ind**
 fuglen **fløj ind**
 bilen **kørte ind**
 skibet **sejlede ind**
 (...)

3.2.3. Abstrakt bevægelse

I 3.2.2. har vi set eksempler på konkret bevægelse. Men hvad der gælder for konkret bevægelse, gælder også for abstrakt bevægelse. Ligesom man kan placere sig selv eller en anden/noget andet på et givet sted, kan man også bringe sig selv eller en anden/noget andet i en given tilstand. Svarende til de hyppigt brugte inakkusative verber har fransk verber som de følgende, der angiver tilstandsskift uden at sige noget om måden:⁷ *aplatir* 'gøre flad', *arrondir* 'gøre rund', *aplanir* 'gøre plan/planere', *endormir* 'sætte i sovende tilstand', *soûler* 'gøre fuld/drikke fuld', *réveiller* 'vække/gøre vågen', *mouiller* 'gøre våd', *amocher* 'gøre grim/kvæste', *remplir* 'skænke fuld/fylde', *maigrir* 'slanke sig'. (25) er helt parallel med (21). Her kan man også nøjes med at nævne resultatet, eller man kan præcisere måden ved et adverbialt led:

(25) Pierre a aplati la bouilloire [**à coups de marteau**].
*Per har gjort kedlen flad ved hammerslag.*⁸

På dansk går vi mere direkte til værks og konstruerer det verbum der udtrykker måde, med afledt objekt og objektsprædikat:

(26) Per **hamrede** kedlen **flad**.

I stedet for et adjektiv kan man bruge et præpositionssyntagma der angiver den "tilstand" (i videste betydning) objektet sættes i (jf. (27)) eller et "sammensat verbal" (jf. (28)):

(27) De **slog ham til lirekassemand**.

(28) Knud **åd sig en pukkel til**.⁹

Konstruktionen er ganske særligt almindelig, når der er et refleksivt pronomen involveret. Her kan man faktisk "alt". Det nærmest vrimler med den slags konstruktioner. Følgende er et udvalg fundet i diverse reklamer og dameblade mellem 2002 og 2015:

(29) gå dig slank/gå dig glad/spis dig slank/nyd dig slank/hyg dig slank/læs dig slank/spis dig smuk/spis dig til et falkeblik/tyg dig til sundere tænder

⁷ Vi har den slags verber på dansk, men de bruges langt mindre end de "mådes-udtrykkende". Se nedenfor.

⁸ Er måden ikke angivet på fransk, vil den normalt fremgå af konteksten i videste betydning.

⁹ De forskellige konstruktionstyper ekspliciteres i Korzen (2002). (Det drejer sig om konstruktioner som fx: *proppe munden fuld af mad, se sig gal på nogen, drikke sig til fysiske alkoholskader, drikke sig fysiske alkoholskader til, grine sin røv i laser, svømme kiloene af, græde sit lommeørklæde vådt*). Se også Durst-Andersen (2011: 53–54).

Herved opnår vi en kort, koncis og slagkraftig konstruktion.

3.2.4. Oversættelsesproblemer fra dansk til fransk

Som det ses, gør vi altså *meget* hyppigt brug af disse konstruktioner. Imidlertid er det ofte en stor udfordring at oversætte sådanne konstruktioner til fransk. I Korzen (2002a, 2002b, 2005, 2009) har jeg opstillet 3 oversættelsesstrategier, som kan anvendes såvel konkret som abstrakt.

STRATEGI 1

Man tager et abstrakt verbum (retningsverbum eller ”ændringsverbum”) og tilføjer et adverbial der udtrykker måden/midlet:

- (30) Per løb til banegården → Pierre est arrivé à la gare en courant. (‘**ankom**’ i løb)
- (31) Per hejsede møblerne op → Pierre a monté les meubles en les hissant. (‘**hævede** ved at hejse’)
- (32) Jeg skal prygle ham vågen med min stok (Mikkelsen 1911) → Je vais le réveiller à coups de bâton. (‘**vække** ham ved stokkeslag’)¹⁰

Mens vi på dansk ikke kan undgå at udtrykke måden (som jo ligger i selve verbalroden), er det ikke nødvendigt at angive den på de romanske sprog, når den fremgår af konteksten:

- (33) Per kører lastvognen ind → Pierre a rentré le camion. (‘**føre/bringe** ind’)
- (34) Jan har bollet min kusine tyk → Jean a engrossé ma cousine. (‘**gjort** gravid’)

STRATEGI 2

Man tager et inergativt verbum og føjer det opnåede resultat til ved et løsere tilknyttet adverbial:

- (35) Per løb til banegården → Pierre a couru jusqu’à la gare. (‘**løb** [lige] til banegården’)
- (36) Per hejsede møblerne op på sjette sal → Pierre a hissé les meubles jusqu’au sixième. (‘**hejsede** [lige] til 6. sal’)
- (37) Jeg skal prygle ham vågen med min stok → Je vais le rouer de coups jusqu’à ce qu’il se réveille. (‘**slå løs** på ham lige til han vågner’).

Forskellen mellem (30)-(32) på den ene side og (35)-(37) på den anden – der jo er oversættelser af de samme danske konstruktioner – er at der i førstnævnte insisteres på aktiviteten (dvs. ”processen”), mens der i de sidstnævnte insisteres på resultatet (dvs. ”begivenheden”).

STRATEGI 3

Man tager et transitivt verbum der som objekt har betegnelsen for det ’sted’ (i videste betydning) processen ”munder ud i” og præciserer om nødvendigt måden ved hjælp af en adverbial bestemmelse:

- (38) Per løb til banegården. → Pierre a gagné la gare en courant. (‘**nåede** banegården i løb’)

¹⁰ På mere vulgært dansk kunne man tilføje: *Han skal have alle de tæsk der kan ligge på ham.*

- (39) Lise har ligget sig til hovedrollen. → Lise a obtenu le premier rôle en couchant avec le producteur. ('har **opnået** hoved rollen ved at bolle med produceren'.)
- (40) Man kan ikke producere sig ud af krisen. → On ne peut pas surmonter la crise en augmentant la production. ('**overvinde** krisen ved at forøge produktionen')
- (41) Erann Drori kan smile trusserne af enhver kvinde. Og synge kan han også (Alt for damerne, 27/12 2001) → Par son seul sourire Erann Drori est capable de séduire n'importe quelle femme. ('ved sit blotte smil i stand til at forføre enhver kvinde').

STRATEGI UMULIG

Der findes dog også tilfælde hvor det ikke synes muligt at finde en god oversættelse. Konstruktioner som (42) kræver ikke blot at sproget er af samme type som dansk hvad angår angivelsen af måde. At forstå dem kræver også et indgående kendskab til danske sædvaner. For som det hedder i Durst-Andersen (2011: 18): "I princippet har hvert sprog sit helt eget kulturmentale univers der ikke blot er en helt integreret del af sprogbrugerens hjerne, men også af vedkommendes krop":

- (42) (Folk stod uden for teatret) for at **vinke de kongelige hjem i seng**. (TV-avisen den 13/5 2004)

3.2.5. *Vej*-konstruktionen

Til sidst vil vi se på hvad jeg har kaldt "vejkonstruktionen" fordi den har fået dette navn i den engelsksprogede lingvistik (se fx Goldberg 1995: 199-218), og betegnelsen i øvrigt er ganske logisk, idet konstruktionen beskriver en situation hvor subjektsreferenten i konkret eller abstrakt forstand baner sig vej gennem en form for forhindring. Denne konstruktion er interessant at sammenligne på dansk, engelsk og fransk.

På dansk har vi ikke brug for et ord for 'vej'. Man går direkte til den refleksive konstruktion: (eller rettere "den mediale", se Korzen 2002b: 32-33)

- (43) Jensen **skød sig igennem** folkemængden.

På fransk må vi benytte os af et abstrakt verbum der som objekt tager et ord for 'vej' eller 'passage', og indsætte 'skyde' i en adverbial tilføjelse (oftest som gerundium, på fransk: "le gérondif"):

- (44) Dupont **s'est frayé un chemin/un passage à travers** la foule **en tirant des coups de feu**. ('**banede sig vej** gennem folkemængden ved at skyde')

Engelsk indtager for så vidt en mellemstatus mellem dansk og fransk. Også her bruges verbet for 'skyde' med afledt objekt; men vi skal have ordet for 'vej' med:

- (45) Firing wildly, Jones **shot his way through** the crowd (Goldberg 1995: 212)

Da dansk jo på mange måder er under kraftig påvirkning fra engelsk, ses i dag konstruktioner som (46), hvor *vej* er medtaget:

- (46) Ifølge de saudiske myndigheder **skød** terroristerne først **deres vej gennem** de bevogtede porte, som (...) (Politiken 14/5 2003, 1. sekt.: 1.).

Det er en skam, al den stund vi har en kortere, enklere og meget mere slagkraftig konstruktion på

dansk:

(46') Ifølge de saudiske myndigheder **skød** terroristerne **sig** først **gennem** de bevogtede porte, som (...).

På dansk og engelsk generer det os ikke at bruge vejkonstruktionen i overført betydning:

(47) Sally **drank her way through** a case of vodka (Goldberg 1995: 204)

(48) Grete **drak sig igennem** en hel kasse vodka.

Men sådan en konstruktion kan man naturligvis ikke bruge på fransk, hvor man må omskrive og benytte sig af nogle af de abstrakte verber der er så dominerende her:

(49) Michèle **a réussi à vider** toute une caisse de vodka. ('lykkedes med at tømme')

4. Konklusion

Jeg har i det foregående vist at Per Durst-Andersens teori kan bruges til at forklare to centrale aspekter ved dansk og fransk. I afsnit 2 har vi set på anvendelsen af frie prædikativer til objektet. Det har her vist sig at Durst-Andersens elegante model over situationstyper og aspekt er i stand til at forklare restriktioner som var umulige at forklare ud fra forgængernes teorier om "aktionsart". I afsnit 3 er konkret og abstrakt position og placering blevet undersøgt nærmere, og vi har set at Durst-Andersens analyse af dansk som et "ligge-sprog" er meget rammende og kan danne et glimrende udgangspunkt når vi skal gøre rede for forskellen mellem dansk og fransk.¹¹

Generelt kan det siges om dansk at vi måske nok er tvunget til at udtrykke måden, hvilket for en overfladisk betragtning kunne se ud som en komplikation (se fx (23)-(24), der viser at et enkelt verbum, *entrer*, skal gengives ved en hel serie af verber i en dansk oversættelse alt efter subjektets semantik). Men netop herved har vi også fået et meget effektivt instrument til kort og præcist at udtrykke sagforhold som på de romanske sprog kræver længere omskrivninger.

I afsnit 3 har jeg også angivet nogle strategier der kan benyttes ved oversættelse fra dansk til fransk. Det interessante er her at man kan benytte nøjagtigt de samme strategier ved abstrakt position og placering som ved de konkrete.

Det kunne have været interessant at sammenligne dansk og engelsk nærmere og præcisere hvorved engelsk kan siges at være en "mellemtung mellem dansk og fransk", men det må vi lade *ligge* til en anden gang, for det *ligger* lidt tungt med pladsen her.

Vi må konkludere at Durst-Andersen har ret i at "når man tilegner sig sit modersmål, går ordene og grammatikken i kroppen og i blodet på én" (2011: 15). Det *ligger* til os danskere at bruge meget konkrete verber der klart udmaler måden en bevægelse ser ud på, og disse slagkraftige konstruktioner påvirker i høj grad vores humor. Om eksempler som (41) kan man sige at der nok i praksis ikke er den store forskel mellem at "smile trusserne af en pige" og "forføre en pige". Facit er jo ens. Forelagt eksemplerne vil danskere og franskmænd nok se nogenlunde det samme for sig. Der er dog en nuanceforskel, og djævelen *ligger* som bekendt i detaljen.

Bibliografi

Durst-Andersen, Per (1992). *Mental Grammar: Russian Aspect and Related Issues*. Columbus, OH: Slavica Publishers.

11 Som allerede nævnt i afsnit 1 hænger forskellene her sammen med de fundamentalt forskellige leksikalske strukturer på de to sprog (jf. Herslund & Baron (2003, 2005), som Durst-Andersen eksplicit henviser til).

- Durst-Andersen, Per (2011). *Bag om sproget. Det kulturmentale univers i sprog og kommunikation*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goldberg, Adele. (1995). *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: Chicago University Press.
- Hansen, Erik (2001 [1974]). 'Stå, sidde, ligge'. I Henrik Galberg Jacobsen & Henrik Jørgensen (red.), *Glæden ved grammatik. Udvalgte artikler og afhandlinger*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Herslund, Michael (1999). 'Hvad er fransk?'. I Lillian Stage (red.). *En alternativ introdag for franskstuderende*. Frederiksberg: Handelshøjskolens Forlag. 5-11.
- Herslund, Michael (2005). 'Komplekse prædikater'. I Peter Harder (red.). *Dansk Funktionel Lingvistik. En helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition*. København/Roskilde: Københavns Universitet/Handelshøjskolen i København/Roskilde Universitetscenter. 88–100.
- Herslund, Michael & Irène Baron (2003). 'Language as world view: Endocentric and exocentric representations of reality'. In Irène Baron (red.), *Language and Culture*. Frederiksberg: Samfundslitteratur: 29–42.
- Herslund, Michael & Irène Baron (2005). 'Langues endocentriques et langues exocentriques. Approche typologique du danois, du français et de l'anglais'. I Michael Herslund & Irène Baron (red.). *Le génie de la langue française: Perspectives typologiques et contrastives*. Paris: Larousse. 35–53.
- Herslund Michael & Irène Baron (2009). 'Leksikon'. I Iørn Korzen & Lita Lunsquist (red.). *Sprogtypologi og oversættelse*. 3. foreløbige udgave. Frederiksberg: Sl books. CBS: 18–39.
- Herslund, Michael & Finn Sørensen (1985). *De franske verber. En valensgrammatisk fremstilling. I. Verbernes syntaks*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Korzen, Hanne (2002a). 'Drik svigermor under bordet på fransk og dansk: Noget om objektsprædikativer og andre adjekter. 1. del: Valensgrammatik, leksikalske strukturer og oversættelsesmodeller'. *Sprint*, 1: 4-22
- Korzen, Hanne (2002b). 'Drik svigermor under bordet på fransk og dansk: Noget om objektsprædikativer og andre adjekter. 2. del: Germanske konstruktioner og typologiske perspektiver'. *Sprint*, 1: 23-46.
- Korzen, Hanne (2004). 'Les attributs indirects en français et en danois: Différences typologiques et problèmes de traduction'. I Gyde Hansen, Kirsten Malmkjær & Daniel Gile (red.). *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies. Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*. Amsterdam: John Benjamins. 73–81. DOI:10.1075/btl.50.07kor
- Korzen, Hanne (2005). 'Attributs directs et indirects en français, en danois et en anglais: différences typologiques et problèmes de traduction'. I Michael Herslund & Irène Baron (red.). *Le génie de la langue française: Perspectives typologiques et contrastives*. Paris: Larousse. 55–71.
- Korzen, Hanne (2006). 'Appositions and related constructions in French and Danish'. I Peter Colliander (red.), *Appositions in Selected European Languages*. Frederiksberg: Samfundslitteratur. 53-92.
- Korzen, Hanne (2009). 'Verbalsystemet: Prædikativer'. I Iørn Korzen & Lita Lunsquist (red.), *Sprogtypologi og oversættelse*. 3. foreløbige udgave. Frederiksberg: Sl books. CBS: 111–126.
- Korzen Iørn (2005). 'Endocentric Languages in Translation'. *Perspectives: Studies in Translatology*, 13(1): 21–37.
- Pedersen, John, Ebbe Spang-Hanssen & Carl Vikner (1980). *Fransk Grammatik*. København: Akademisk Forlag.